

յարկի մէջ զանաւան խորանները կուլում են Գարբիէլ և Միքայէլ հրեշտակապետների անուններով: Ափսոս, որ հիմնադիր վարդապետներից մէկի և այդ ժամանակուայ վանահօր անունները չեն կարգադրուում. ըստ Կիրակոս պատմագրի յիշած անունների՝ մօտաւորապէս այս միջոցին վանահայր պէտք է եղած լինի Յովսէփոս Երկրորդ յարկի տարածութիւնը արեւելքից—արեւմուտը 7 արշին է, իսկ հարաւից—հիւսիս 10 արշին 4 վերշոկ. բարձրութիւնը 10 արշին 2 վերշոկ. խորաններից իւրաքանչիւրի երկարութիւնն է 2 արշին 8 վերշոկ, լայնութիւնը 1 արշին 14 վերշոկ. բարձրութիւնը 3 արշին ու կէս:

VII

ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

Վանքի հանդէպ, հարաւային կողմից, բլրակի վրայ կառուցուած է մի փոքր ապաշէն եկեղեցի սուրբ Գէորգի անունով. թէ արտաքուստ և թէ ներքուստ եկեղեցին չինուած է սրբատաշ քարով. թէ պատերի, թէ կաթուղիկէի և թէ զմրէթի քարերից շատերն այժմ թափուած են, արտաքուստ, կաթուղիկէի շուրջն արձանադրուած է.

«ԶԳ.—703 հայոց և 1264 փրկական թվ. Տէր Աստուած ողորմեա Խաչատուր վարդապետի ու Բարսեղին շինողաց եկեղեցւոյս և տմենայն աշխատողացն ի սմա ամենա:

Կիրակոս պատմագրի ասելով Բարսեղը Խաչատուր վարդապետի եղբայրն է. պատմագիրն այս եկեղեցու շինութիւնը ռուբհարիւր երեքս (1854 փրկական) թուին է նշանակում¹⁾, այն ինչ արձանադրութիւնը 703 թիւն է կրում Այս թիւրիմացութիւնը մինք վերագրում ենք Կիրակոս Գանձակեցու պատմութիւնը հրատարակողի սխալմունքին²⁾. որովհետեւ ինքը պատմագիրն այդ թուականին կենդանի չէր կարող լինել. Կիրակոսն իւր պատմութիւնը շարունակում է մինչև ԶԺԴ—714 հայոց և 1265 փրկական թիւը. այդ մէկ. երկրորդ՝ իւր իսկ վկայութեամբ Կիրակոսն աշակերտել և զործակցել է Վանական վարդապետին—մանրամասն

¹⁾ «Եւ յաւերախտ ետէ՛ թուին Խաչատուր վարդապետն, և եղբայր իւր Բարսեղն, շինեաց եկեղեցի մի երեքերանի, հանդէպ զանցին, զմրէթուք, յունեւ որոյն ճէրքայալ նոյնը, էջ 130:

²⁾ Մեր ձեռքն է Մոսկովայի հրատարակութիւնը. արդեօք նոյն սխալը կրկնուած է Վանականի հրատարակութեան մէջ.

պատմում է Վանականի ու իւր գերութիւնը,—իսկ վերջինս վախճանուել է 2—700 հայոց, 1261 փրկչական թուին. հաւանական չէ, որ նա Վանականի մահից յետոյ դարձեալ 103 տարի ապրէր՝ Երեւի ձեռագորի քյւնթհարիւրը արտագրողները կամ տպագրելիս դարձրել են քյունթհարիւրը:

Սուրբ Գէորգի փոքրիկ, սիրուն դմբէթը կանգնած է 4 փոքր կամարների վրայ. յատակը սալաքարով է ծածկուած. եկեղեցու թէ պատերը և թէ դմբէթը չորս կողմից լուսամուտներ ունին՝ Բեմի աջ և ձախ կողմերում կան պատարագամատոյց խորաններ: Հարուային պատի վրայ արձանագրուած է.

«Ի տաւնի սրբոյն Գէորգայ ա պատարագ Շէրանշահի է անխախն»:

Եկեղեցու թէ երկարութիւնը և թէ լայնութիւնը 6 արշին է. բեմի բարձրութիւնը 1 արշին 2 վերչոկ: Տաճարի շուրջը կան խաչքարեր և գերեզմանաքարեր. քարերից մէկի վրայ գրուած է. «Այս է հանգիստ Մկրտիչ պարսն Տր. ի ՌճԻԴ»—1124 հայոց ու 1675 փրկչական թուին:

VIII

ԳՈՂ ՄԽԻԹԱՐԻ ԴՍԾԱՐԱՐԱՆԸ

Սուրբ Գէորգ եկեղեցուց դէպի արեւմուտք, մի փոքր աւելի բարձր բլրի վրայ կանգնած է հասարակ քար ու կրով շինուած և փայտածածկ շէնք, որ երկու սենեակներից է բաղկացած. արեւելեան մասը յարմարացրած է բեմի՝ խաչկալով ու վէճ քարով, իսկ արեւմտեան մասում, փոքրիկ չրջանի մէջ գրուած են երկու տապանաքարեր. և շնայելով, որ մէկի վրայ գրուած է Գրիգոր քահանայ, իսկ միւսի վրայ Ազան, հենց այս տեղն է համարուում Գոշի աւճիւնը պարունակող դամբարանը: Թէ տեղացիները և թէ հետու գիւղերից գալիս են այս տեղից հող տանելու՝ ցատուկներից աղատուելու և հիւանդութիւններից բուժուելու համար, այս միևնոյն բանը լինում էր և կիրակոս պատմագրի օրերում¹⁾:

Շիրմի պարզութիւնից էլ երևում է Մխիթար Գոշի հոգու

¹⁾ «Եւ տարեալ հանգուցին զնա առաջի դրան եկեղեցւոյն փոքրաւոնի, որ կայ ի զլուի վանացն յարեմաից կողմանէ, ու մինչև ցայսօր զերեզման նորա օգնէ ցուազնիւց, որք հաւատով ապաւինին յաջօթս նորա, և չհող տեղոյն հանապազ տանեն ի պէտս չիւանդաց մարդոյ և անասնոյ, զի Աստուած զփառաւորէն իւր փառաւորէ կենդանութեամբ և մահուամբս—նայն. էջ 128.»